

ROBERT SEETHALER
Čítav jedan život

Naslov izvornika:
Robert Seethaler
Ein ganzes Leben

copyright © Carl Hanser Verlag München, 2014.
copyright © za hrvatsko izdanje OceanMore, 2017.

nakladnik
Naklada OceanMore d.o.o.
info@oceanmore.hr
www.oceanmore.hr

za nakladnika
Gordana Farkaš-Sfeci

urednik
Neven Vulić

Zagreb, listopad, 2017.
prvo izdanje

ISBN 978-953-332-065-6

**ROBERT
SEETHALER
Čitav jedan život**

s njemačkoga prevela
Željka Gorički

ocean**more**

Jednoga veljačkog jutra godine tisuću devetsto trideset treće Andreas Egger podignuo je umirućega kozara Johannesu Kalischku, kojega su seljani u dolini zvali samo Kozar, s njegove posve promočene i već pomalo usmrđene slamarice i po tri ga kilometra dugačkoj planinarskoj stazi zametenoj snijegom nosio dolje u selo.

Neka čudna slutnja dovela ga je u Kozarevu kolibu gdje ga je pronašao sklupčanoga ispod nagomilanih kozjih koža iza već davno ugasle peći. Mršav poput kostura i blijed poput duha piljio je u njega iz tame. Egger je znao da mu smrt visi za vratom. Uzeo ga je u naručje kao dijete, pažljivo ga položivši u drveni koš obložen suhom mahovinom, u kojemu je Kozar cijeloga života po obroncima na leđima teglio ozlijeđene koze i drvo za potpalu. Omotao je užu oko tijela, vezao ga za koš i toliko stegnuo čvorove da je drvo zapucketalo. Kad ga je pitao boli li ga, Kozar je odmahnuo glavom i razvukao usta u smiješak, no Egger je znao da laže.

Prvi tjedni u godini bili su neuobičajeno topli. Snijeg se u nizinama već bio otopio pa se u selu čulo neprekidno kapanje i žuborenje vode. No već

nekoliko dana ponovno je bilo ledeno i snijeg je padao neprekidno i gusto pa se činilo da će svojom blagom sveprisutnošću progutati krajolik i prigušiti svaki zvuk i znak života. Prvih nekoliko stotina metara Egger nije prozborio ni riječ s bolesnikom na leđima. Dovoljno ga je zaokupljao put koji se strmim serpentinama spuštao niz planinu i jedva se nazirao usred snježne vijavice. Tu i tamo osjetio bi kako se Kozar pomaknuo. „Nemoj mi sad po putu umrijeti“, rekao je glasno za sebe, ne očekujući odgovor. No nakon gotovo pola sata slušanja samo vlastita daha, iza leđa mu je stigao odgovor: „Ne bi to bilo najgore.“

„Ali nećeš dok si mi na plećima!“ rekao je Egger i uporno nastavio podešavati kožnato remenje na ramenima. Na trenutak je osluhnuo oko sebe usred snijega koji je nečujno padao. Tišina je bila potpuna. Bila je to dobro mu poznata šutnja planine još uvijek sposobna srce mu ispuniti strahom. „Ne na mojim plećima“, ponovio je i nastavio dalje. Iza svakog zavoja činilo se da snijeg pada još gušće, nezaustavljivo, mekano i bešumno. Kozar se sve rjeđe micao, dok nije potpuno pretao, a Egger je već bio pomislio na najgore.

„Jesi umro?“ upitao je.

„Nisam, kljakavi!“ uzvratio mu je Kozar iznenađujuće oštro.

„Samo pitam. Do sela moraš izdržati. A onda možeš kako god.“

„A ako ne izdržim do sela?“

„Moraš!“ rekao mu je Egger. Zaključio je da je bilo dosta razgovora pa su sljedećih pola sata šutjeli.

Jedva tristo metara zračne linije od sela, gledajući iz perspektive supa, gdje su se prvi borovi poput grbavih patuljaka povijali pod snijegom, Egger je skrenuo s puta, posrnuo, pao na tur i odsanjao se dvadeset metara niz obronak, prije no što ga je zaustavila povelika stijena. Pod stijenom nije bilo vjetra pa se činilo kao da snijeg pada još sporije, još tiše. Egger je sjedio na stražnjici, leđa ovlaš prislonjenih o koš. U lijevom je koljenu osjećao probadajući bol, ali bio je podnošljiv, a i noga je ostala cijela. Kozar se neko vrijeme nije micao, a zatim je odjednom počeo kašljati i konačno progovorio, prigušena glasa i tako tiho da ga se jedva razumjelo:

„Gdje bi želio počivati, Andreas Egger?“

„Molim?“

„Gdje želiš da te pokopaju?“

„Nemam pojma“, odgovorio je Egger. O tome još nikad nije razmišljao, a osim toga smatrao je da na razmišljanje o takvim stvarima ne vrijedi tratiti vrijeme. „Zemlja je zemlja, tako je svejedno gdje će te zatrpati.“

„Možda je svejedno, kad na kraju ionako dođe sve jedno“, čuo je Kozara kako je prošaptao. „Ali dođe i hladnoća. Hladnoća koja nagriza kosti. I dušu.“

„Čak i dušu?“ upitao je Egger, osjetivši kako mu leđima prolaze trnci.

„Dušu pogotovo!“ odgovorio je Kozar. Podignuo je glavu preko ruba koša i buljio u zid od magle i snijega koji je padao. „Dušu i kosti i duh i sve za što se čovjek za života držao i vjerovao. Sve pojede ta vječna

hladnoća. To sve tako mora biti, barem sam tako čuo. Smrt rađa novi život, kažu ljudi. Ali ljudi su gluplji i od najgluplje koze. Ja kažem: smrt ne rađa ništa! Smrt je Ledena baba.“

„Kakva baba?“

„Ledena baba“, ponovio je Kozar. „Hoda po gori i šulja se po dolu. Dođe kad hoće i uzima što treba. Nema lice i nema glas. Ledena baba dolazi, uzima i odlazi. To je sve. U prolazu te zgrabi i povede sa sobom i ostavi u nekoj jami. Uz posljednji tračak neba koji vidiš prije nego što te zatrpaju, pojavi se još jednom i zapahne te svojim dahom. I sve što ti nakon toga ostaje jest tama. I hladnoća.“

Egger je pogledao u snježno nebo i na trenutak se uplašio da će se nešto strovaliti i zapahnuti ga. „Isuse“, protisnuo je kroz zube. „To ne bi bilo dobro.“

„Ne, ne bi bilo dobro“, odgovorio je Kozar, a glas mu je bio pun straha. Dvojica muškaraca nisu se više micala. Tišinu je natkrivao nježan pjev vjetra koji se vio preko grebena i pred sobom stvarao tanašne snježne zastavice. Odjednom je Egger osjetio kretanje i već je sljedeće sekunde ležao na leđima u snijegu. Kozar je nekako uspio odvezati čvorove i brzo se oslobodio iz koša. Stajao je tako, koštunjav i u dronjcima, lagano lelujući na vjetru. Eggera su ponovno prošli trnci. „Da si se istog trena vratio u koš“, rekao je. „Još ćeš nešto navući.“

Kozar je stajao glave ispružene prema naprijed. Na trenutak se učinilo kao da će poslušati Eggerove riječi koje je gutao snijeg. No zatim se okrenuo i u

velikim skokovima počeo trčati uzbrdo. Egger se dignuo, poskliznuo, ponovno pao na leđa psujući, upro se objema rukama i ponovno se podignuo na noge. „Vrati se!“ povikao je za Kozarom koji se nevjerojatnom brzinom udaljavao od njega. No on ga više nije čuo. Egger je skinuo remenje s ramena, pustio koš da padne i potrčao za njim. No već nakon nekoliko metara morao je sopćući zastati, obronak je na ovome mjestu bio prestrm, a sa svakim je korakom propadao u snijeg do bokova. Osušeni lik pred očima bivao mu je sve manjim i manjim, sve dok se u konačnici zauvijek nije izgubio u neprobojnoj bjelini snježne oluje. Egger je stavio ruke oko usta poput lijevka i iz svega glasa povikao: „Stani, nesretniče! Smrti još nitko nije utekao!“ No uzalud, Kozar je nestao.

Andreas Egger spustio se tih posljednjih stotinjak metara u selo ne bi li svoju duboko uznemirenu dušu u gostionici *K zlatnoj divokozi* ugrijao uz zdjelu masnih uštipaka i domaće travarice. Smjestio se odmah pored stare kaljeve peći, položio ruke na stol i osjetio kako mu se ugrijana krv polako vraća u prste. Vratašca peći bila su otvorena, a vatra je unutra pucketala. Na trenutak je pomislio da u plamenu vidi Kozarevo lice kako nepomično bulji u njega. Brzo je zatvorio vratašca i zatvorenih očiju iskapio svoju rakijicu. Kad je otvorio oči, pred njim je stajala mlada žena. Samo je stajala, s rukama na bokovima, i gledala ga. Kosa joj je bila kratka i plava, koža joj je od topline dobila ružičast odsjaj. Eggera je to podsjetilo na novorođene

odojke koje je kao dječak ponekad podizao iz slame i na čijim bi mekim trbusima, koji su mirisali na zemlju, mlijeko i svinjski izmet, znao počinuti glavu. Spustio je pogled na svoje ruke. Odjednom su mu se učinile neobičnima, kako samo tako počivaju; teške, beskorisne i nezgrapne.

„Još jednu?“ upitala ga je mlada žena, a Egger je kimnuo. Donijela je novu čašu, a kad se nagnula prema naprijed da je stavi na stol, naborom bluze dotaknula mu je nadlakticu. Jedva da je to osjetio, no ostavilo je za sobom neki nježan bol koji se sa svakom sekundom sve dublje utiskivao u njegovu kožu. Pogledao ju je, a ona mu se osmjehnula.

Cijeloga se života Andreas Egger prisjećao ovoga trenutka, osmijeha koji je zabljesnuo tog popodneva ispred peći u kojoj je tiho pucketala vatra.

Kad je poslije izišao na otvoreno, već je bilo prestalo sniježiti. Bilo je hladno, a zrak je bio bistar. Magla je puzala niz planinu čiji su vrhovi već bili obasjani suncem. Egger je ostavio selo za sobom i kroz duboki snijeg zaputio se kući. Na potoku su se, nekoliko metara od staroga brvna, natjeravala neka djeca. Školske su torbe bacili u snijeg i igrali se u koritu. Neki od njih spuštali su se na stražnjicama niz smrznuti vodotok, a ostali su na sve četiri puzali po ledu osluškajući tiho glogotanje ispod njega. Kad su ugledali Eggera, okupili su se i počeli mu dovikivati: „Šepavac! Šepavac!“ Glasovi su im odzvanjali jasno i glasno u staklenom zraku, poput glasanja surih orlova koji

su kružili visoko iznad doline i skupljali nastradale divokoze iz gudura i koze s livade. „Šepavac! Šepavi!“ Egger je odložio koš, zgrabio šaku leda s obale potoka, snažno zamahnuo i bacio grudu prema njima. Previsoko je ciljao pa je ledena gruda preletjela visoko iznad dječjih glava. Na najvišoj točki njezine putanje na trenutak se učinilo kao da će ostati gore, kao maleno, suncem obasjano, nebesko tijelo. No zatim se strmoglavila i bešumno nestala u sjeni snijegom prekrivenih jela.

Tri mjeseca poslije Egger je sjedio točno na istome mjestu na nekom panju i promatrao žućkasti oblak kako nadire u dolinu, iz kojeg je zatim izmiljela skupina građevinaca tvrtke Bittermann&Söhne u sastavu od dvjesto šezdeset radnika, dvanaest rukovatelja građevinskim strojevima, četiri inženjera, sedam talijanskih kuharica te manjeg broja neodređene radne snage i približavala se selu. Izdaleka je gomila izgledala kao divovsko krdo stoke, samo se stisnutih očiju tu i tamo mogla razabrati podignuta ruka ili pijuk prebačen preko ramena. Skupina, koja je puzala nepopločanom cestom, bila je samo predvodnica kolone konja sa zapregom i teretnih kola natovarenih strojevima, alatom, čeličnim gredama, cementom i ostalim građevinskim materijalom. Prvi je put u dolini odjekivalo muklo štropotanje dizelskih motora. Mještani su šutke stajali uz cestu, sve dok stari konjušar Joseph Malitzer nije iznenada s glave strgnuo filcani šešir i uz radostan ga uzvik bacio visoko u zrak. Odmah su i ostali počeli radosno uzvikivati, derati se i klicati. Tjednima su već čekali

proljeće, a s njime i dolazak građevinaca. Gradit će žičaru. Onu s pogonom na istosmjernu struju, u čijim će se svijetloplavim kabinama ljudi uspinjati uz planinu i uživati u panoramskom pogledu na cijelu dolinu. Bio je to silan pothvat. Duljinom od gotovo dvije tisuće metara nebo će parati sajle debljine od dvadeset pet milimetara, međusobno isprepletene kao riđovke tijekom parenja. Trebalo je savladati visinsku razliku od tisuću tristo metara, premostiti klance i razbiti viseće stijene. Žičara će u dolinu dovesti i struju. Brujećom žicom dostrujat će električna energija, a toplo svjetlo će i noću osvjetljivati ulice i sobe i staje. O svemu tome i o mnogočemu drugome razmišljali su ljudi dok su bistrim zrakom letjeli njihovi šeširi i uzvici. Egger bi rado bio klicao s njima, no zbog nečega je ostao sjediti na panju. Osjetio se potištenim, a nije znao zašto. Možda je imalo veze sa štropotanjem motora, s bukom koja je iznenada ispunila dolinu i za koju se nije znalo kada će prestati. Ili hoće li uopće ikada prestati. Neko je vrijeme Egger tako sjedio, no onda više nije mogao izdržati. Poskočio je, sjurio se nizbrdo, stao s ostalima uz cestu i vikao i klicao najglasnije što je mogao.

Kao dijete Andreas Egger nikada nije ni vikao ni klicao. Do prvog razreda jedva da je i progovorio. Mukotrpno bi skupio šačicu riječi koje bi u rijetkim trenucima izrekao bilo kojim redosljedom. Govoriti je podrazumijevalo na sebe privlačiti pozornost, a to opet nije obećavalo ništa dobra. Kad su ga u ljeto tisuću devetsto druge kao malog dječaka iskricali iz

konjske zaprege koja ga je dovezla iz dalekoga grada s onu stranu planine, samo je nijemo stajao i netremice promatrao bijele planinske vrhove kako se ljeskaju na suncu. Bile su mu tada oko četiri godine, možda malo više ili manje. Nitko nije znao točno koliko i nikoga nije ni zanimalo. A najmanje je to zanimalo zemljoposjednika i seljaka Huberta Kranzstockera koji je maloga Eggera protiv volje primio u naručje i kočijašu dao ušljivu napojnicu od dva groša i sasušeni okrajak kruha. Dječak je bio jedino dijete jedne od njegovih šurjakinja koja je živjela burno i stoga ju je nedavno dragi Bog kaznio sušicom i pozvao k sebi. Oko vrata mu je visjela kožnata vrećica s nešto novčanica. To je Kranzstockeru bio dovoljan razlog da ga istoga trena ne pošalje kvragu ili župniku pred crkvena vrata, što je po njegovu mišljenju bilo skoro pa isto. U svakom slučaju, Egger je sada stajao tamo i gledao u planine. Ta mu je slika jedina ostala urezana u pamćenju iz ranoga djetinjstva, cijeloga ju je života nosio sa sobom. Sjećanja na vrijeme prije toga nisu postojala, a čak i godine nakon toga, njegove prve godine na Kranzstockerovu imanju progutala je magla prošlosti.

Prvo čega se sljedećeg sjećao bilo je kada je kao gol i mršav osmogodišnjak visio preko jarma. Njegove noge i glava njihale su se neposredno iznad tla koje je zaudaralo na konjsku mokraću, a mala, bijela stražnjica stršila je na zimskom zraku i primala Kranzstockerove udarce šibom od lijeske. Kao i inače, seljak je šibu umočio u vodu ne bi li je učinio podatnom. Kratko i glasno prozujala je zrakom prije no

što je uz fijuk sletjela na Eggerovu stražnjicu. Egger nijednom nije jauknuo, što je seljaka samo poticalo da još jače udara. Čovjeka jača i oblikuje Božja ruka kako bi podčinio zemlju i sve što po njoj hoda. Čovjek provodi Božju volju i prenosi Božju riječ. Čovjek snagom svojih slabina daje život, a snagom svojih ruku ga uzima. Čovjek je tijelo i temelj i on je seljak po imenu Hubert Kranzstocker. Kad tako hoće, on izore svoju oranicu, preko ramena prebaci odraslu krmaču, donese dijete na svijet ili drugo objesi preko jarma jer on je čovjek, riječ i djelo. „Bože, prosti“, govorio je Kranzstocker i fijukao šibom. „Bože, prosti.“

Razloga za ovakvo strogo kažnjavanje bilo je mnoštvo: proliveno mlijeko, pljesnivi kruh, izgubljeno govedo ili zamuckivanje pri večernjoj molitvi. Jednom je prigodom seljak već u početku odrezao predebelu šibu ili ju je zaboravio namočiti ili je udario gorljivije nego inače, zapravo se ne zna, no udario ga je u svakom slučaju, a negdje je u malenome tijelu glasno krcnulo i dječak se više nije micao. „Bože, prosti“, rekao je Kranzstocker i osupnuto spustio ruku. Malenog su Eggera unijeli u kuću, položili na slamu, a gazdarica ga je vjedrom vode i vrčem toplog mlijeka vratila u život: u desnoj mu se nozi nešto pomaknulo, no s obzirom na to da bi pregled u bolnici bio preskup, pozvali su namještača kostiju Aloisa Klammerera iz susjedstva. Alois Klammerer bio je ugodan čovjek s neobično malenim, svijetloružičastim rukama čija je snaga i spretnost bila poznata među drvosječama i kovačkim naučnicima. Prije mnogo godina doveli su

ga na imanje gazde Hirza, čiji je čudovišno snažan sin pijan kao majka propao kroz stajski strop, satima se od bolova valjao u kokošjem izmetu, ispuštao nerazumljive glasove i vilama se uspješno branio od ikoga tko mu je htio prići. Alois Klammerer prišao mu je s bezbrižnim smiješkom na licu, spretno izbjegao vile, precizno mu dva prsta zario u nosnice, jednostavnim ga pokretom bacio na koljena i zaliječio mu prvo tvrdu glavu, a zatim i iščašene kosti.

Čak je i slomljenu bedrenu kost malenoga Eggera namještač kostiju Alois Klammerer ponovno namjestio. Potom je nogu imobilizirao s nekoliko drvenih letvica, namazao je mašću od ljekovita bilja i zamotao debelim zavojem. Sljedećih šest tjedana Egger je morao provesti na slamarici u tavanskom sobičku, a nuždu obavljati ležećke u neku staru zdjelu za vrhnje. Mnogo godina poslije, kad je već odavno bio odrastao čovjek, dovoljno jak da na vlastitim leđima niz planinu nosi umirućega Kozara, Andreas Egger prisjećao se noći provedenih na tavanu koji je zaudarao na ljekovito bilje, štakorski izmet i na njegove vlastite izlučevine. Iz hodnika je osjećao kako iz donje prostorije dopire toplina. Čuo je seljakovu djecu kako u snu tiho jecaju, Kranzstockerovo gromoglasno hrkanje i tajanstvene zvukove koje je proizvodila gazdarica. Iz staje su dopirali zvukovi životinja, njihovo šuškanje, disanje, žvakanje i soptanje. Ponekad, kad noću ne bi mogao zaspati, a Mjesec bi se navirio kroz krovni prozorčić, pokušao bi se ispraviti što je više mogao, ne bi li mu se što više približio. Mjesečeva svjetlost

bila je ugodna i blaga, a kad je na njoj promatrao svoje nožne prste, izgledali su mu kao maleni, okrugli komadići sira.

Kad su nakon šest tjedana ponovno poslali po namještača kostiju da mu skine zavoj, noga mu je bila suha poput kokošje. Osim toga, stršala je ukoso iz kuka i sve u svemu činila se iskrivljenom i savijenom. „To se s vremenom više neće ni vidjeti, kao i sve u životu“, rekao je Klammerer dok je prao ruke u zdjeli sa svježe izdojenim mlijekom. Maleni je Egger zatomio bol, ustao iz kreveta, otklipsao iz kuće do velikog travnjaka na kojem su se već žutjeli jaglaci i divokozjak. Iskliznuo je iz svoje noćne košulje i ispruženih se ruku bacio na leđa u travu. Sunce mu je obasjavalo lice i prvi je put otkad zna za sebe pomislio na svoju majku, čijeg se lika već odavno nije sjećao. Kakva je negdje bila? Kako je negdje nepokretno ležala pred kraj? Posve malena i tanka i blijeda? S jednom jedinom, treperavom sunčanom pjegom na čelu?

Egger je ponovno ojačao. No noga mu je svejedno ostala iskrivljena i otad nadalje morao je šepajući prolaziti kroz život. Izgledalo je kao da mu desna noga uvijek malo kasni za ostatkom tijela, kao da se prije svakoga koraka premišlja je li sve to vrijedno tog napora.

Sjećanja Andreasa Eggera na godine djetinjstva poslije toga bila su isprekidana i nepotpuna. Jednom je vidio kako se planina počela micati. Sjenovitu padinu planine kao da je uzdrmao potres i uz duboki uzdah čitav se obronak počeo odronjavati. Zemlja je

sa sobom odnijela šumsku crkvu i nekoliko plastova sijena te zatrpala klimave zidove već godinama zapuštenoga imanja Kernsteiner. Jedno je tele, koje su zbog otvorene rane na stražnjoj nozi izdvojili iz stada, poletjelo u zrak zajedno sa stablom trešnje za koje je bilo vezano, odakle se na trenutak zablenuo po cijeloj dolini prije no što ga je zapljusnuo i progutao odron. Egger se sjećao kako su ljudi razjapljenih usta stajali ispred svojih kuća i promatrali katastrofu na drugoj strani doline. Djeca su se držala za ruke, muškarci su šutjeli, žene su plakale, a preko svega nadvijao se žamor staraca koji su naglas molili Očenaš. Nekoliko dana poslije tele su pronašli u potoku stotinjak metara dalje, još uvijek je bilo privezano za trešnju, nabubrena trbuha i ukočenih nogu koje su stršile u zrak, oplahivala ga je voda.

Egger je sa seljakovom djecom dijelio veliki krevet u spavaćoj sobi, no to nipošto nije značilo da je bio jedan od njih. Tijekom cijelog vremena provedenog na imanju bio je i ostao stranac, netko koga se samo trpjelo, kopile Bogom kažnjene šurjakinje, koji je seljakovu milost mogao zahvaliti samo i jedino sadržaju jedne kožnate vrećice. Zapravo ga nisu smatrali djetetom. Bio je samo stvor na kojemu je bilo da radi, moli se i šibom od lijeske dobiva batine po goloj stražnjici. Jedino mu je stara gazdaričina majka, baba, tu i tamo uputila koji topao pogled ili ljubaznu riječ. Ponekad bi mu položila ruku na glavu i promrmljala kratki blagoslov. Kad je tijekom sjenokoše Egger doznao za njezinu naglu smrt – izgubila je svijest dok je pekla

kruh, pala licem u tijesto i ugušila se – spustio je kosu, bez riječi se uputio preko Adlerkantea i potražio neko mjesto u sjeni da se isplače.

Tri je dana baba bila izložena na odru u maloj sobi između kuće i staja. U prostoriji je bilo mračno, prozori su bili zatamnjeni, a zidovi prekriveni crnim maramama. Babine ruke bile su sklopljene oko drvene krunice, a lice su joj obasjavale dvije treperave svijeće. Ubrzo se cijelom kućom proširio smrad raspadajućeg tijela, vani je pritisnulo ljeto i vrućina je kroza sve otvore prodirala u mrtvačku komoru. Kad su napokon stigla mrtvačka kola koja su vukla dva golema haflingera, svi su se posljednji put okupili oko trupla kako bi se oprostili. Kranzstocker ju je pošćropio blagoslovljenom vodom i uz povremeno nakašljavanje prozborio nekoliko riječi: „Babe više nema“, rekao je. „Ne zna se kamo je otišla, ali sve će biti kako treba. Ondje gdje umre staro, napravi se mjesta za novo. Tako jest i tako će navijeke biti, amen!“ Podigli su je na kola, a pogrebna se povorka, u kojoj se po običaju okupilo cijelo selo, polako počela kretati. Dok su prolazili pokraj kovača, odjednom su se otvorila čađava vrata, a kroz njih je izjurio njegov pas. Krzno mu je bilo crno, a između nogu jasno se razabiralo nabubreno mu, jarko crveno spolovilo. Uz hrapavi lavež pojurio je prema zaprezi. Kočijaš ga je bićem udario po leđima, ali pas kao da uopće nije osjetio bol. Skočio je na jednoga konja i ugrizao ga za stražnju nogu. Konj se propeo i ritnuo. Njegovo ogromno kopito pogodilo je psa u glavu, začulo se krćkanje, pas je zacvilio i poput vreće

pao na zemlju. Sprijeda je ozlijeđeni konj zateturao ustranu i zaprijetio da će kola povući u jarak s vodom od otopljenog snijega. Kočijašu, koji je skočio s postolja i zgrabio uzde, uspjelo je zadržati kola na pravom putu, no lijes je odostraga počeo kliziti i nakrivio se. Poklopac, koji je za potrebe prijevoza bio samo pritvoren i tek su ga na grobu trebali pričvrstiti čavlima, otvorio se i u procijepu otkrio podlakticu pokojnice. U mraku mrtvačke komore ruka joj se činila snježnobijelom, no ovako na svjetlu dana činila se žutom poput latica dvocvjetnih ljubica koje su cvale na sjenovitoj obali potoka i venule čim bi ih obasjalo sunce. Konj se još jednom propeo prije no što se primirio, a bok mu se i dalje tresao. Egger je vidio kako se babina ruka klata iz lijesa i na trenutak mu se učinilo kao da će mahnuti za zbogom, uputiti posljednji blagoslov, samo njemu. Zatvorili su poklopac, vratili lijes na mjesto i pogrebna je povorka mogla nastaviti svoj put. Pas je ostao na cesti, gdje se ležeći postrance tresao od grčeva, vrtio oko vlastite osi i grizao naslijepo oko sebe. Još se neko vrijeme čulo škljocanje njegovih čeljusti, a onda ga je kovač dugačkim sjekačem dokrajčio.

Tisuću devetsto desete u selu je otvorena škola i maleni je Egger otad svakoga jutra, nakon što bi obavio zadatke u staji, s ostalom djecom sjedio u učionici koja je zaudarala na svježi katran i učio čitati, pisati i računati. Sporo je učio, kao da ga je priječio neki skriveni, unutarinji inat, no s vremenom su kaotične točke i crte na školskoj ploči počele dobivati smisao, a naposljetku je došlo do toga da je čitao i knjige bez

slika, što je u njemu probudilo određene spoznaje, ali i strahove o svjetovima s onu stranu doline.

Kad je dvoje najmlađe Kranzstockerove djece jedne duge zimske noći odnijela difterija, rad na imanju postao je još napornijim jer se dijelio na manje ruku. S druge je strane Egger imao više mjesta u krevetu i s preostalom se djecom nije morao hrvati za svaki okrajak kruha. U svakom je slučaju između njega i ostale djece jedva više dolazilo do tučnjava, i to zbog jednostavna razloga što je Egger postao prejak. Kao da mu se priroda pokušala iskupiti za iskrivljenu nogu. S trinaest je godina imao mišiće mladića, a s četrnaest je prvi put teglio vreću od šezdeset kilograma kroz okanice na tavan sa žitom. Bio je jak, no usporen. Razmišljao je usporeno, govorio je usporeno i hodao je usporeno, no svaka je misao, svaka riječ i svaka stopa ostavila svoj trag, i to točno ondje gdje su ti tragovi i pripadali.

Dan nakon Eggerova osamnaestog rođendana (budući da se o njegovom rođenju nije znalo mnogo, načelnik mu je za rođendan jednostavno odabrao nasumičan datum, petnaestoga kolovoza tisuću osamsto devedeset osme, i tako ga zapisao u njegov rodni list) dogodilo se da mu je tijekom večere glinena zdjela s mliječnom juhom iskliznula iz ruku i uz mukli se tresak razbila. Juha s tek nadrobljenim kruhom izlila se po daščanom podu. Kranzstocker, koji je već bio sklopio ruke za molitvu prije jela, polako je ustao. „Idi po šibu i stavi je u vodu!“ rekao mu je. „Nađemo se vani za pola sata!“

Egger je uzeo šibu s vješalice, stavio je u pojilo za stoku, smjestio se na jaram i pustio da mu se noge

klate. Nakon pola sata pojavio se seljak. „Daj je ‘vamo!“ zagrmio je.

Egger je skočio s prečke i izvadio šibu iz korita. Kranzstocker je zamahnuo njome kroz zrak. Podatno se savijala u njegovoj ruci i iza sebe ostavljala veo od blistavih kapljica vode.

„Skidaj hlače!“ zapovjedio mu je seljak. Egger je prekrižio ruke na prsima i odmahnuo glavom.

„Vidi ti to, kopile se postavlja na gazdu“, rekao je Kranzstocker.

„Samo hoću da me ostavite na miru, ništa više“, odgovorio mu je Egger. Gazda je isturio donju čeljust. U bradi su mi bili slijepljeni osušeni ostatci mlijeka. Na vratu mu je iskočila dugačka, vijugava žila. Zakoračio je prema naprijed i podignuo ruku.

„Udari me i ubit ću te!“ zaprijetio je Egger, a seljak se smrznuo na mjestu.

Kada se Egger poslije u životu prisjećao tog trenutka, činilo mu se kao da su tada cijelu večer tako stajali jedan nasuprot drugome: on s prekriženim rukama na prsima, seljak sa šibom od lijeske u podignutoj šaci, obojica šuteći, pogleda punih mržnje. U stvarnosti je to trajalo svega nekoliko sekunda. Niz šibu se polako spustila kapljica vode, zadrhtavši se odvojila i pala na zemlju. Iz staje se čulo prigušeno preživljanje krava. U kući se jedno od djece nasmijalo, a onda je opet sve na imanju utihnulo.

Kranzstocker je spustio ruku. „A sad se gubi“, rekao mu je tihim glasom i Egger se izgubio.

Egger je možda slovio kao invalid, ali bio je snažan. Mogao je mnogo, tražio je malo, govorio jedva i žarko sunce na polju podnosio jednako dobro kao i ciču zimu u šumi. Prihvaćao je svaki posao i obavljao ga pouzdano i bez gundanja. Bio je vješt i s kosom i s vilama. Okretao je svježe pokošenu travu, utovarivao gnoj na kola i teglio kamenje i snopove slame s polja. Puzao je poput kukca po njivi i penjao se između stijena loveći odbjegli stoku. Znao je koje stablo kako treba rušiti, kako postaviti klin, kako nabrusiti pilu i kako naoštriti sjekiru. U gostionicu je zalazio rijetko, a nikad si nije priuštio više od obroka i piva ili travaricu. U krevetu jedva da je proveo i noć, spavao je uglavnom na sijenu, na tavanima, u izbama i stajama pokraj blaga. Ponekad bi, u blagim ljetnim noćima, na svježe pokošenoj livadi rasprostro pokrivač, legao na leđa i promatrao zvjezdano nebo. Onda bi razmišljao o svojoj budućnosti, koja mu se činila nepreglednom, upravo zbog toga što od nje nije ništa očekivao. A ponekad je, kad bi dovoljno dugo tako ležao, imao osjećaj kao da će se tlo pod njegovim leđima posve

neprimjetno podignuti i spustiti i u tim je trenutcima znao da planine dišu.

S dvadeset devet godina Egger je sakupio dovoljno novca za najam maloga komada zemlje s drvenom kućicom. Komadić zemljišta nalazio se netom uz rub šume, nekih petsto metara zračne linije od sela, i do njega se moglo doći samo uskom, strmom stazom koja je vodila do vrha Almerspitze. Bio je gotovo bezvrijedan, strm i gol, prepun kamenja i jedva veći od njive podno Kranzstockerova imanja. No u blizini je iz stijene izvirala bistra, ledeno hladna voda, a jutrom je sunce pola sata prije nego u selu grijalo gorski greben i tlo pod Eggerovim nogama promrzlima od noćne vlage. Srušio je nekoliko stabala u obližnjoj šumi, obradio ih na mjestu i odvukao balvane do svoje kućice kako bi njima podupro nakrivljene zidove. Za temelje je iskopao rupu i ispunio je kamenjem sa zemljišta, kojeg zato nije bilo nimalo manje i koje kao da je svake noći iznova raslo iz suhe zemlje. Skupljao je kamenje, a kako mu je bilo dosadno dok je to radio, nadijevao mu je imena. A kad mu je ponestalo imena, dodjeljivao mu je riječi. Jednom kad mu je postalo jasno da na njegovu zemljištu ima više kamenja nego što on zna riječi, krenuo je ispočetka. Nisu mu trebali ni plug ni blago. Zemljište je bilo premaleno da uspostavi vlastito gospodarstvo, no dovoljno veliko za maleni povrtnjak. Na koncu je oko svoga novog doma podignuo nisku ogradu i postavio drvena vratašca, i to samo radi toga kako bi ih jednom mogao otvoriti nekom gostu u prolazu.

Sve u svemu, bila su to dobra vremena, Egger je bio zadovoljan i da se njega pitalo, moglo se i dalje tako nastaviti. No onda se dogodila priča s Kozarom. Iako se po vlastitu shvaćanju krivice i pravice nije smatrao odgovornim za Kozarev nestanak, nikome nije ispričao o događajima usred snježne vijavice. Kozara su proglasili mrtvim, pa iako nisu pronašli njegovo tijelo, Egger u to nimalo nije sumnjao. No prizor suhonjava čovjeka koji mu se pred očima polako gubio u magli nikad nije zaboravio.

Od toga je dana Egger u sebi nosio još nešto neizbrisivo: bol koji se nakon kratka dodira nabora bluze proširio njegovim nadlakticama, ramenima, prsima i na kraju se zaustavio negdje oko srca. Bio je to sasvim nježan bol, a opet dublji od svih drugih bolova koje je Egger u svom dotadašnjem životu iskusio, uključujući Kranzstockerove udarce lijeskinom šibom.

Zvala se Marie i Eggeru je to bilo najljepše ime na svijetu. U dolini se pojavila prije nekoliko mjeseci, u potrazi za poslom, u iznošenim cipelama i prljave kose. Dobro se poklopilo što je gostioničar samo nekoliko dana prije djevojku koja je radila za njega otprovao kvragu zbog nepredviđene trudnoće. „Pokaži ruke!“ naložio je Marie. S odobravanjem je kimao promatrajući žuljeve na njezinim prstima i ponudio joj slobodno mjesto. Istoga je trenutka počela posluživati goste i pospremati krevete u malobrojnim sobama koje su bile namijenjene sezonskim radnicima. Preuzela je brigu o kokošima, pomagala u vrtu, u kuhinji, kod klanja i pražnjenja gostinjskih zahoda. Nikad

se nije žalila niti je bila tašta ili razmažena. „Prste podalje od nje!“ zaprijetio je gostioničar i u prsa mu zario kažiprst natopljen netom otopljenom svinjskom masti. „Marie je tu radi posla, ne radi ljubavi, jasno?“

„Jasno“, odgovorio mu je Egger i ponovno osjetio nježan bol u blizini srca. Pred Bogom nema laganja, pomislio je, ali pred gostioničarem je već druga priča.

U nedjelju ju je pričekao nakon mise. Nosila je bijelu haljinu i bijeli šeširić na glavi. Iako je šeširić izgledao zbilja ljupko, Eggeru se činilo da je ipak možda mrvicu premalen. Podsjećao ga je na panjeve koji tamni strše iz šumskoga tla i na kojima nekim čudom tu i tamo procvjeta pokoji bijeli ljiljan. No možda je šeširić bio baš taman, što Egger zna. Nije imao pojma o tim stvarima. Njegova iskustva sa ženama bila su ograničena na mise, na kojima bi sjedio u zadnjem redu crkve i slušao njihov zvučni pjev omamljen nedjeljnim mirisom njihovih sapunom opranih i lavandom omirisanih kosa.

„Htio bih...“, zaustio je hrapavim glasom i zastao usred rečenice jer je iznenada zaboravio što je zapravo htio reći. Neko vrijeme stajali su u sjeni crkve i šutjeli. Ona je izgledala umorno. Lice joj je djelovalo kao da se na njemu zadržalo još nešto od onog mraka iz unutrašnjosti crkve. Na lijevoj joj je obrvi visjela sićušna, žuta pelud i treperila na laganom vjetru. Odjednom mu se nasmiješila.

„Nekako je hladno“, progovorila je. „Mogli bismo možda malo na sunce.“

Hodali su jedno uz drugo šumskim putom koji se iza crkvice penjao prema Harzerkogelu. U travi je

rominjao potočić, a iznad njega su šumile krošnje. Iz šipražja je sa svih strana dopirao cvrkut crvendaća, no čim su im se previše približili, sve je utihnulo. Zastali su na jednom proplanku. Visoko iznad njihovih glava nepomično je stajao sokol. Iznenada je zaklepetao krilima i obrušio se postrance. Izgledalo je kao da je pao s neba i nestao iz njihova vidnog polja. Marie je ubrala nekoliko cvjetova, a Egger je u šipražje bacio kamen veličine glave, samo zato jer mu je tako došlo i jer je mogao. Kad su na povratku prelazili preko trulog debla, uhvatila ga je za ruku. Ruka joj je bila hrapava i topla kao suncem ugrijan komad drveta. Egger bi je najradije bio stavio na svoj obraz i tako je ostavio. Umjesto toga samo je napravio veliki korak i nastavio brzo dalje.

„Pazi“, rekao joj je i ne okrenuvši se prema njoj. „Možeš lako iskrenuti nogu!“

Nalazili su se svake nedjelje, nakon nekog vremena čak ponekad i u tjednu. Otkad je kao dijete penjući se preko rasklimane ograde pala u svinjac pa ju je preplašena krmača ugrizla, vrat joj je krasio otprilike dvadeset centimetara dugačak blistavocrveni ožiljak u obliku mladog Mjeseca. Eggeru to nije smetalo. Ožiljci su poput godina, smatrao je, naredaju se jedan do drugoga i tek sve to skupa čini čovjeka. Marie s druge strane nije smetala njegova iskrivljena noga. Barem ništa nije spominjala. Njegovo šepanje nije nijedanput spomenula, nijednom riječi. Oboje su zapravo govorili vrlo malo. Hodali su jedno uz drugo i promatrali vlastite sjene na tlu ispred sebe ili su sjedili negdje na nekoj stijeni i promatrali dolinu.

Jednog poslijepodneva krajem kolovoza odveo ju je na svoj komad zemlje. Prignuo se, otvorio drvena vratašca ograde i propustio je da uđe prva. Kućicu će još morati oličiti, rekao je, vjetar i vlaga nagriza drvo brže no što stigne razmišljati, a ako se to dogodi, može se pozdraviti s komocijom. Tamo prijeko je zasadio nešto povrća, celer recimo već raste gotovo pa preko glave. Sunca ovdje gore ima naime više nego u dolini. To ne čini dobro samo biljkama, već grije i kosti i dušu. Naravno, ne može se ni pogled zanemariti, kazao je Egger i rukom opisao širok luk, seže preko cijeloga kraja, a po lijepu vremenu još i dalje. I iznutra će oličiti, objašnjava joj, i to bojom za zidove. Naravno da boju treba zamiješati sa svježim mlijekom umjesto vodom, da dulje drži. I kuhinju još možda treba malo urediti, no najnužnije je već tu, lonci, tanjuri, pribor za jelo i slične sitnice, a čim se pruži prilika pobrusit će i tave. Staja mu neće trebati jer za stoku nema ni mjesta ni vremena, naposljetku, ne želi ni biti zemljoradnik. Biti zemljoradnik naime znači čitava života plaziti po svojoj grudi i spuštenu pogleda okapati zemlju. No on misli da čovjek treba podignuti pogled da vidi što dalje preko svog uskog komadića zemlje.

Poslije se u životu Egger nije mogao prisjetiti da je ikada prozborio više nego tijekom Mariena prvog posjeta njegovoj kući. Riječi su samo izlazile iz njega, a on ih je zapanjeno slušao kako se naoko same redaju jedna za drugom i zajedno čine neki smisao, koji mu se tek nakon što ih je sve izgovorio jasno ukazivao pred očima.

Dok su se spuštali uskom vijugavom stazom u dolinu, Egger je ponovno zašutio. Nekako je sâm sebi djelovao smiješnim i pomalo se sramio a da nije znao zašto. Na jednom su zavoju zastali da se odmore. Sjeli su u travu i naslonili leđa na deblo srušene bukve. Drvo je pohranilo toplinu posljednjih ljetnih dana i mirisalo na osušenu mahovinu i smolu. Oko njih su se planinski vrhovi uzdizali u bistro nebo. Marie su izgledali kao da su od porculana i iako Egger nikada dotad nije bio vidio porculan, složio se s njom. Mora čovjek oprezno po njima hodati, rekao je, jedan pogrešan korak i od čitava krajolika mogao bi nastati rascjep ili bi se mogao raspasti u bezbroj sitnih krajobraznih komadića. Marie se nasmijala. „To bi bilo veselo“, odgovorila mu je.

„Baš“, rekao je Egger. Zatim je spustio glavu i nije znao što dalje. Najradije bi bio ustao, uzeo neki kamen i nekamo ga bacio. Najviše i najdalje što može. No odjednom je osjetio njezino rame na svom ramenu. Podignuo je glavu i rekao: „Ne mogu više izdržati!“ Okrenuo se prema njoj, primio joj lice objema rukama i poljubio je.

„Opa“, prozborila je ona. „Baš si snažan!“

„Oprosti!“ prenuo se i povukao ruke natrag k sebi.

„Lijepo je bilo svejedno“, nastavila je.

„Iako je boljelo?“

„Da“, odgovorila je. „Jako lijepo.“

Još je jednom rukama obuhvatio njezino lice, no ovoga puta pažljivo kao da prima jaje ili tek izvaljano pile.

„Tako može“, rekla mu je i zatvorila oči.

Najradije bi je bio već istoga dana ili barem sljedećeg zaprosio. No nije znao kako to učiniti. Noćima bi sjedio na pragu svoje kuće koji je sâm izrezbario i pogledom pratio trag mjesečine na travi koji je vodio do njegovih stopala, dok je njegov um kružio oko vlastitih nedostatnosti. Nije bio poljoprivrednik i nije to želio postati. No nije bio ni majstor, ni drvosječa, ni mljekar. Da bude iskren, kruh je zarađivao kao neka vrst težaka, kao najamni radnik za sve sezone i prigode. Takav jedan čovjek bio je dobar za sve, osim za supružnika. Žene su očekivale više od svoga budućeg, toliko je Egger ipak znao o njima. Da je bilo po njegovu, ostatak života proveo bi sjedeći pokraj nekog puta ruku pod ruku s Marie, oboje naslonjeni na neko smolasto deblo. No sad nije sve ovisilo samo o njemu. Znao je koji su mu zadatci na ovome svijetu. Htio je zaštititi Marie i brinuti se za nju. Čovjek mora podignuti pogled kako bi vidio dalje od svoga komadića zemlje, bio joj je rekao. I toga se htio držati.

Egger je otišao do tabora tvrtke Bittermann&Söhne, koja se u međuvremenu proširila preko čitave padine na drugoj strani doline i koji je brojio više ljudi nego cijelo selo. Pitao je za baraku prokurista nadležnog za zapošljavanje novih radnika pa neobično plaho zakoračio u njegov ured jer se bojao da bi njegove teške čizme mogle oštetiti tepih koji se prostirao gotovo preko čitavog poda i prigušivao njegove korake, kao da hoda po mahovini. Prokurist je bio jači čovjek ćelava tjemena punog ožiljaka koje je obrubljavao vijenac kratko podšišane kose. Sjedio je za pisaćim

stolom od tamnoga drveta i unatoč toplini u prostoriji nosio kožnatu jaknu podstavljenu ovčjim krznom. Sjedio je nagnut nad hrpom spisa i činilo se kao da nije primijetio kad je Egger ušao. No baš u trenutku kad je Egger nekim zvukom htio skrenuti pozornost na sebe, naglo je podignuo glavu.

„Šepaš“, rekao mu je. „Takav nam ne treba.“

„Boljeg radnika od mene nećete naći u cijelome kraju“, odgovorio mu je Egger. „Snažan sam. Mogu sve. Radim sve.“

„Ali šepaš.“

„Možda na ravnom“, nadovezao se Egger. „Ali na planini sam jedini koji hoda uspravno.“

Prokurist se polako nagnuo prema natrag. U prostoriji je zavladała tišina koja se poput mračna vela spustila na Eggerovo srce. Buljio je u bijelo obojeni zid i na trenutak više nije znao zašto je uopće došao. Prokurist je duboko uzdahnuo. Podignuo je ruku i mahnuo rukom kao da Eggera želi izbrisati iz svoga vidnog polja. Zatim je progovorio: „Dobro došao u Bittermann&Söhne. Nema alkohola, nema kurvanja, nema sindikata. Počinite raditi sutra ranom zorom u pola šest!“

Egger je pomagao pri rušenju stabala i postavljanju velikih željeznih nosača koji su se u razmaku od pedeset metara nizali duž ravne linije uz planinu i koji su visinom za nekoliko metara nadvisivali čak i najvišu zgradu u selu, crkvu. Teglio je željezo, drvo i cement uz i niz obronke. U šumskom tlu kopao je rupe za temelje, a u stijenama bušio rupe debljine ruke u koje je miner